

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHORS	Mervi Lahtomaa, Nina Haltia
TITLE	Koulutusorganisaatio ja markkinatoimija – johdossa toimivien näkökulmia avoimesta yliopistosta
YEAR	2025
DOI	https://doi.org/10.58957/tp.156620
VERSION	Publisher's PDF
CITATION	Lahtomaa, M., & Haltia, N. (2025). Koulutusorganisaatio ja markkinatoimija – johdossa toimivien näkökulmia avoimesta yliopistosta. <i>Tiedepolitiikka</i> , 50(2), 6. https://doi.org/10.58957/tp.156620
LICENSE	CC BY

Koulutusorganisaatio ja markkinatoimija

– johdossa toimivien näkökulmia avoimesta yliopistosta

Mervi Lahtomaa ja Nina Haltia

Avoimen yliopisto-opetuksen tehtäväksi on perinteisesti mielletty koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen. Viimeaikaiset muutokset, esimerkiksi opiskelijoilta perittävän enimmäismaksun korottaminen, kuitenkin kyseenalaistavat sen, miten näitä perinteisesti tärkeitä arvoja pystytään tulevaisuudessa edistämään. Tämä artikkeli tarkastelee suomalaisen avoimen yliopisto-opetuksen kentässä tapahtuvia muutoksia haastatteleamalla avointen yliopistojen johdossa toimivia henkilöitä. Taloudellisten haasteiden sävyttämästä tulevaisuudesta huolimatta he näkivät avoimella yliopistolla monipuolisena, tutkimustietoon perustuvana koulutusmuotona olevan paikkansa myös tulevaisuudessa.

Johdanto

Artikkelissa tarkastelemme avointen yliopistojen johdossa toimivien näkökulmia avoimesta yliopistosta ja sen muutoksista markkinoidun korkeakoulutuksen viitekehyksessä. Viime vuosina avoimen yliopiston tehtävät ovat kiinnittyneet entistä monipuolisemmin yleiseen korkeakoulupolitiikkaan. Avoin yliopisto-opetus on määritelty osaksi yliopistojen jatkuvan oppimisen tehtävää, ja jatkuva oppiminen huomioidaan myös yliopistojen rahoitusmallissa (opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM], 2018; 2022; 2024). Jatkuvan oppimisen politiikalla pyritään vastaamaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin (esim. OKM, 2022). Lisäksi avoin yliopisto-opetus kytketty opiskelijavalintoihin. Avoimen väylä on avoimiin yliopisto-opintoihin perustuva reitti yliopiston tutkinto-opintoihin, jota on kehitetty osana opiskelijavalintauudistusta ja Toinen reitti yliopistoon -hankkeessa (TRY-hanke 2018–2021; Joutsen ym., 2020).

Avoin yliopisto on historiansa aikana kohdannut useita muutoksia (Haltia, 2012; Rinne ym., 2003), ja 2020-luvun puolivälissä se on jälleen muutosten äärellä: avoimessa yliopistossa suori-

tettuihin opintopistemääriin perustuvaa jatkuvan oppimisen rahoitusosuutta yliopistojen rahoitusmallissa vähennettiin vuoden 2025 alussa viidestä prosentista neljään, ja opintojen enimmäismaksua korotettiin 15 euron opintopistekohtaisesta maksusta 45 euroon keväällä 2024 (OKM, 2023; 2024). Yliopistot voivat kuitenkin edelleen päättää myös enimmäismaksua matalammista hinnoista tai maksuttomista opinnoista. Avoimeen yliopistoon ja sen toiminnan järjestämiseen kohdistuu osin risteäviä odotuksia. Samaan aikaan kun kansallisessa koulutuspolitiikassa korostetaan jatkuvaa oppimista ja koulutustason nostoa (esim. OKM, 2022), jatkuvan oppimisen julkista rahoitusta vähennetään ja siirretään vastuuta koulutuksen kustannuksista yksilöiden suuntaan enimmäismaksua korottamalla. Uusimpia avoimiin yliopistoihin kohdistuvia muutoksia ovat hallituksen kevään 2025 puoliväliriihen linjaukset maksusäätelyn vapauttamisesta edelleen. Samalla linjattiin korkeakoulututkimuksen suorittamisen mahdollistamisesta avoimessa yliopistossa ja avoimessa ammattikorkeakoulussa sekä ilman korkeakoulupaikkaa jääneille, toisen asteen koulutuksesta valmistuneille tarjottavasta 30 opintopisteen opintosetelistä avoimeen korkeakouluopetukseen. (Valtioneuvosto, 2025.) Kaavaillut

muutokset ovat jo herättäneet keskustelua koulutuksen tasa-arvosta (Järvinen, 2025).

Avoimet yliopisto-opinnot ovat yliopistotutkintojen osia (esim. Kosonen, 2023, s. 144), mikä tekee niistä omaleimaisen koulutusmuotonsa. Avoin yliopisto-opetus poikkeaa esimerkiksi yliopistojen täydennyskoulutuksesta myös rahoituspohjaltaan: vaikka avoin yliopisto-opetus on opiskelijalle pääasiassa maksullista, hinnat eivät ole täyskatteellisia – kuten liiketoimintalogiikalla toimivassa täydennyskoulutuksessa – vaan julkisella rahoituksella subventoituja (esim. OKM, 2022). Opintomaksuista säädetään valtioneuvoston asetuksella (1082/2009). Subventoiduilla hinnoilla on pyritty tukemaan koulutuksen saavutettavuutta (OKM, 2022). Osa avoimen yliopiston opiskelijoista kuitenkin koki haasteita opintomaksujen maksamisessa jo ennen kevään 2024 enimmäismaksukorotusta (Lahtomaa ym., 2024).

Opiskelijoiden näkökulmasta avoin yliopisto-opetus on usein ammatillista täydennys- tai lisäkoulutusta, väylä tutkintoon tai yleisemmin itsen ja omien taitojen kehittämistä (Haltia ym., 2014; Lahtomaa, 2023). Määrällisesti avoin yliopisto on merkittävä koulutusmuoto: siinä missä yliopistojen tutkinto-opiskelijoita oli vuonna 2024 reilut 172 000, avoimen yliopiston opiskelijoita oli yli 119 000 (Vipunen, 2025a; 2025b). Avoimen väylän osuus opiskelijavalinnoissa sen sijaan on pieni. Vuonna 2021 avoimen väylän kautta valittiin seitsemän prosenttia ja vuonna 2023 noin kuusi prosenttia tutkinto-opiskelijoista (OKM, 2022; 2023).

Avoimen yliopiston lähtökohtia sen perustamisesta, 1970-luvulta lähtien, ovat olleet sivistyksellisen ja koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen sekä koulutusmahdollisuuksien avaaminen eri ikäisille ja erilaisista taustoista tuleville opiskelijoille (Haltia, 2012). Esikuvana on ollut vuonna 1969 perustettu Englannin Open University (Alho-Malmelin, 2010; Haltia, 2012), jonka malli on laajentunut myös moniin muihin maihin. Nykyisin maailmassa on noin 50–80 avointa yliopistoa, vaikkakin erot niiden määritelmässä, järjestämisuodoissa ja avoimuudessa vaihtelevat (Daniel, 2023; Guri-Rosenblit, 2019; Paul & Tait, 2019). Toisin kuin useissa muissa maissa Suomessa avoin yliopisto ei ole itsenäinen organisaas-

tionsa vaan osa yliopistojen toimintaa. Avoimen yliopisto-opetuksen järjestäminen kuuluu yliopistojen vapaaehtoisin tehtäviin (Kosonen, 2023, s. 144), mutta opintoja tarjoavat kaikki 13 yliopistoa ja kurssitarjonta eri oppiaineissa on varsin laajaa. Avointen yliopistojen suhde emoyliopistoihinsa vaihtelee: ne voivat olla esimerkiksi oma yksikkönsä tai osa yliopiston muuta toimintaa. Myös opintojen järjestämistavat vaihtelevat. Osassa avoimia yliopistoja opinnot on integroitu kokonaan tai osittain tutkintokoulutukseen, osassa ne toteutetaan siitä erillään.

Avoimeen yliopistoon liittyvä aiempi tutkimus on kohdistunut erityisesti opiskelijoihin (esim. Alho-Malmelin, 2010; Haltia ym., 2014; Haltia ym., 2018; Lahtomaa, 2023; Lahtomaa ym., 2024; Lemmetty ym., 2020; Maunula ym., 2021; Repo ym., 2014; Rinne ym., 2003; Virtanen ym., 2021) ja avoimeen yliopisto-opetukseen liittyneeseen koulutuspolitiikkaan (esim. Haltia, 2012; Haltia & Kosunen, 2023). Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda uutta näkökulmaa avointa yliopistoa koskevaan tutkimukseen, sillä johdossa toimivien näkökulmia avoimesta yliopistosta ei ole aiemmin tutkittu. Samaan aikaan avoimet yliopistot kohtaavat rahoituspohjaansa ja toimintaympäristöönsä kohdistuvia ja niitä haastavia muutoksia. Avoimen yliopiston toimintaympäristöllä tarkoitamme sitä rakenteellista ja poliittista ympäristöä, jossa avoin yliopisto toimii. Tutkimuskysymyksemme on: millaisia diskursseja avoimesta yliopistosta rakentuu johdossa toimivien haastattelupuheessa markkinoistuvan korkeakoulutuksen kontekstissa?

Markkinoistuva korkeakoulutus

Globaaleissa tietoyhteiskunnissa tutkimuksen ja koulutuksen kansainvälinen kilpailukyky nähdään keskeisenä pitkän aikavälin taloudellisen ja yhteiskunnallisen menestyksen edellytyksenä. Siksi odotukset yliopistoja kohtaan ovat kasvaneet: niiden tulisi tuottaa kansainvälisesti vaikuttavaa huippututkimusta ja tarjota laadukasta koulutusta laajeneville opiskelijajoukoille. (Boulton & Lucas, 2011.) Samaan aikaan korkeakoulujen tulosvastuuta on lisätty yksityiselle sektorille tyypillisen markkinalogiikan suuntaisesti (Rinne ym., 2012). Kustannusten kasvaessa ja

julkisen rahoituksen niukentuessa korkeakoulut joutuvat etsimään uusia rahoituslähteitä ja kilpailemaan rahoituksesta (Slaughter & Rhoades, 2004). Useissa maissa, kuten Suomessa, valtio on korkeakoulujen suurin rahoittaja. Julkisen rahoituksen lisäksi korkeakoulut kilpailevat täydentävästä rahoituksesta, jota pyritään hankkimaan markkinoilta, esimerkiksi yritysyhteistyöstä, säätiöiltä, kansainvälisiltä rahoittajilta, liiketoiminnan tuotoista ja koulutuksen maksuista. Käytäntöjen asettaessa korkeakoulut keskinäiseen kilpailutilanteeseen vastakkain asettuvat myös korkeakouluinstituutioiden perinteiset akateemiset arvot ja uudenlainen kilpailullinen vastuu (Tomlinson & Watermeyer, 2022).

Etenkin angloamerikkalaisen korkeakoulujärjestelmän on katsottu siirtyneen tutkimustiedon julkishyödykkeenä näkevästä tietojärjestelmästä (*public good knowledge regime*) osin kohti akateemisen kapitalismin tietojärjestelmää (*academic capitalist knowledge regime*), jossa tutkimustieto nähdään yksityisenä, tuotteistettavana kauppavarana. Yliopistojen muuttuessa tiedon kaupallistamiseen tähtääviksi markkinatoimijoiksi raja julkisen ja yksityisen sektorin välillä hämärtyy. (Kaidesoja & Kauppinen, 2018; Poutanen, 2023; Slaughter & Rhoades, 2004.) Osa korkeakoulutuksen markkinoistumista ovat lukuvuosimaksut, joiden myötä koulutus voidaan tuotteistaa markkinahyödykkeeksi. Lukuvuosimaksut lisäävät koulutuksen rahoitusvirtoja korkeakouluissa ja niiden ulkopuolella: maksujen lisääntyminen kasvattaa opintolainojen kysyntää, mikä puolestaan vahvistaa myös rahoitusmarkkinoiden asemaa ja vaikutusvaltaa korkeakoulutuksen rahoitusvirroissa. (Poutanen, 2023.)

Korkeakoulutuksen markkinoistuminen ei tarkoita, että yliopistot olisivat yksityistymässä tai muuttumassa yrityksiksi, mutta korkeakoulujärjestelmä omaksuu piirteitä, joissa julkista tilaa määritellään uudelleen ja tieteen asema julkishyödykkeenä kaventuu (Poutanen, 2023; Slaughter & Rhoades, 2004). Perinteisesti tieto on nähty julkishyödykkeenä, jonka kulutus ei vähennä muiden mahdollisuutta kuluttaa sitä ja josta yksilöä on vaikeaa tai mahdotonta estää nauttimasta (Marginson, 2013; Stiglitz, 1999, s. 308). Useat julkisen ja yksityisen sektorin tahot

ovat riippuvaisia yliopistojen yhteiskunnille tuottamista resursseista, palveluista ja inhimillisestä pääomasta (Rinne ym., 2012, s. 43) – toisin sanoen tiedosta: tutkimuksesta, koulutuksesta ja osaamisesta. Korkeakoulutus tuottaa moninaisia julkisia hyötyjä, kuten tietoa, tieteellistä kirjoitusta- ja lukutaitoa, yhteistä kulttuuria, tasa-arvoisia korkeakoulutusmahdollisuuksia, verotuloja, yhteisöllisyyttä sekä valmistuneiden tuottavuutta ja yhteiskunnallista osallistumista. Globaaleihin julkishyödykkeisiin voidaan lukea akateemisen tiedon ja ideoiden kansainvälinen jakaminen sekä kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen, kansainvälisen ymmärryksen ja suvaitsevaisuuden edistäminen. (Plamper, 2023.)

Korkeakoulutuksen markkinoistuksessa koulutus ja tutkinnot aletaan nähdä yhä enemmän yksityisinä hyödykkeinä ja opiskelija maksavana asiakkaana: koulutuskuluttajana (Kosunen & Haltia, 2018; Plamper & Jauhainen, 2021; Plamper ym., 2022; Poutanen, 2023; Tomlinson & Watermeyer, 2022). Koulutuksen markkinoistumiseen ja koulutuskuluttajuuteen kytkeytyy myös koulutuksen tasa-arvon ja eriarvoistumisen kysymyksiä. Suomessa on perinteisesti pohjoismaiseen malliin korostettu korkeakoulutuksen maksuttomuutta osana laajempaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää koulutuspolitiikkaa, jonka tavoitteena on ollut taata kaikille yhtäläiset mahdollisuudet korkeakoulutukseen sosioekonomisesta taustasta riippumatta (Välimaa & Muhonen, 2018). Koulutuskuluttajan position on toisaalta nähty limittyvän myös maksuttomaan korkeakoulutukseen, erityisesti koulutuksen tuottamien yksityisten hyötyjen (kuten työllistymisen, korkeakoulutettujen vahvan työmarkkina-aseman ja palkkatason) sekä sen välinearvon korostumisen myötä. Koulutuksen välinearvon korostuessa sen itseisarvo jää herkästi taka-alalle. (Plamper, 2023.)

Suomalaisessa korkeakoulutuksessa markkinoistuminen näkyy erityisesti vuonna 2010 voimaan tulleen, yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa vahvistaneen yliopistolain (558/2009), korkeakoulujen lisääntyneen tulosvastuun ja kilpailun sekä Euroopan unioniin ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukuvuosimaksujen myötä (ks. esim. Kaidesoja & Kauppinen, 2018; Plam-

per ym., 2022; Poutanen, 2023; Rinne ym., 2012). Vuonna 2017 käyttöön otetut Euroopan unionin ja Euroopan talousalueen maiden ulkopuolisten korkeakouluopiskelijoiden lukuvuosimaksut on tarkoitus korottaa täyskatteelliseksi vuonna 2026 (OKM, 2024, s. 45; Plamper, 2023; Plamper & Jauhiainen, 2021). Keskustelua käydään myös lukuvuosimaksuista kaikille korkeakouluopiskelijoille (esim. Etna 2021, s. 10; Järvinen, 2023; Kallunki & Kivistö, 2024; Poutanen, 2023; valtiovarainministeriö, 2022, s. 20; Vihriälä ym., 2020, s. 104). Avoimessa yliopistossa ja muissa korkeakoulujen aikuiskoulutusmuodoissa maksut ovat olleet käytössä jo 1990-luvulta saakka, ja vuosien varrella ne ovat herättäneet kiivastakin keskustelua (Haltia, 2012). Vuonna 2024 avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijoilta perittävä enimmäismaksu kolminkertaistettiin 15 euron opintopistekohtaisesta maksusta 45 euroon (OKM, 2023; valtioneuvoston asetus yliopistojen toiminnassa perittävistä maksuista 1082/2009 2 § 199/2024; valtioneuvoston asetus ammattikorkeakoulujen toiminnasta perittävistä maksuista 1440/2014 1 § 200/2024).

2020-luvulla on myös siirrytty puhumaan elinikäisen oppimisen sijaan jatkuvasta oppimisesta (Kinnari ym., 2022), minkä myötä puhe on kiinnittynyt yhä enemmän määrällisiin mittareihin sekä yritysmaailman käsitteisiin ja tarpeisiin (Maunumäki & Valkonen, 2022). Jatkuvan oppimisen politiikka kiinnittyy ennen kaikkea työmarkkina-keskeisyyteen (Kinnari ym., 2022). Yliopistojen rahoitusmallissa jatkuvan oppimisen rahoitustekijään kuuluvat avoin yliopistokoulutus, erikoistumiskoulutukset ja erilliset opinnot (OKM, 2024, s. 46). Yliopistojen jatkuvan oppimisen tarjontaan kuuluvat lisäksi yliopistojen koulutusliiketoimintaan lukeutuva täydennyskoulutus ja tilauskoulutus (Kosonen, 2023, s. 145; OKM, 2022). Avoin yliopisto toimii osana yliopistojen jatkuvan oppimisen tehtävää ja rahoitusta, ja myös sen odotetaan vastaavan työmarkkinoiden muuttuviin osaamistarpeisiin. Kehitteillä ovat esimerkiksi jatkuvan oppimisen tarpeisiin vastaavat pienet osaamiskokonaisuudet (OKM, 2024, s. 48) ja Digivisio 2030 -hanke, jonka tavoitteena on muun muassa koota yhteen suomalaisten korkeakoulujen avoin opintotarjonta (Digivisio 2030, ei pvm.; OKM, 2022).

Jatkuva oppiminen korostui myös yliopistojen vuonna 2021 voimaan tullessa rahoitusmallissa, jossa sen rahoitusosuutta korotettiin kahdesta prosentista viiteen (OKM, 2018). Rahoitusmallin ansaintalogiikan mukaisesti yliopistot ovat kehittäneet avointa yliopisto-opetusta ja avoimen väylää lisäämällä ja monipuolistamalla koulutustarjontaa ja väyliä useilla aloilla. Vuonna 2025 voimaan tullessa rahoitusmallissa jatkuvan oppimisen perusteella yliopistoille kohdennettavan rahoituksen osuutta on puolestaan vähennetty. Tällä yhden prosenttiyksikön vähennyksellä on merkitystä jatkuvan oppimisen rahoitukseen: vuonna 2023 yksi prosenttiyksikkö yliopistojen rahoitusmallissa merkitsi yliopistoille noin 18,8 miljoonaa euroa (ks. OKM, 2024, s. 61). Yliopistot voivat kuitenkin sisäisesti kohdentaa myös jatkuvan oppimisen rahoitusta haluamallaan tavalla (Haltia & Kosunen, 2023). Rahoitusvähennyksen, enimmäismaksukorotuksen ja uusien odotusten myötä myös avointen yliopistojen toimintaympäristössä on nähtävissä markkinoistumisen trendejä.

Aineisto ja analyysi

Tutkimuksessa tarkastelemme, millaisia diskursseja avoimesta yliopistosta rakentuu johdossa toimivien haastattelupuheessa markkinoistuvan korkeakoulutuksen kontekstissa. Aineistona ovat avointen yliopistojen johdossa toimivien (N = 12) haastattelut. Haastatellut ovat omissa yliopistoissaan keskeisiä avoimen yliopisto-opetuksen toimintaa toteuttavia henkilöitä, mutta kaikki heistä eivät ole johtajia; siksi kutsumme heitä johdossa toimiviksi. Vaikka avoimen yliopisto-opetuksen organisointitavat yliopistoissa vaihtelevat ja johdossa toimivien nimikkeet, vastuut ja toimivalta ovat erilaisia, haastatelluille yhteistä on se, että heillä on keskeinen rooli avoimen yliopisto-opetuksen organisoinnissa omissa yliopistoissaan. He ovat osaltaan toteuttamassa oman organisaationsa ylimmän johdon strategisia linjauksia ja vaikuttamassa siihen, miten toimintaa käytännössä toteutetaan. He eivät kuitenkaan päättäne esimerkiksi avointen yliopistojen opiskelijamaksujen suuruudesta, vaan päätökset tehdään tyypillisesti yliopistotasolla.

Tavoitteemme oli haastatella keskeisimmät toimijat kustakin yliopistosta, mutta kaikkia emme tavoittaneet. Tutkimukseen osallistui lopulta kymmenen yliopistoa. Kahdessa yliopistossa haastatteluihin osallistui kaksi haastateltavaa. Lähestyimme haastatteluihin pyydettyjä sähköpostitse ja kunkin yliopiston kohdalla haimme tutkimusta varten asianmukaiset tutkimusluvut. Haastatellut olivat kokeneita ja toimineet pitkään yliopiston tai avoimen yliopiston tehtävissä. Käytämme heistä koodeja H1–H12, emmekä tunnistettavuussyistä kerro heistä yksityiskohtaisemmin. Haastattelut toteutimme Zoomissa, ja niiden toteutuksesta vastasi tämän artikkelin ensimmäinen kirjoittaja. Haastattelut kestivät noin 40 minuutista reiluun puoleentoista tuntiin, keskimäärin 67 minuuttia. Ne tallennettiin ja litteroitiin. Litteroitua aineistoa kertyi 208 sivua (Calibri-fontin koolla 12 ja rivivälillä 1,15).

Toteutimme haastattelut teemahaastatteluina, joissa käsiteltävinä aiheina olivat 1) avoimen yliopiston asema ja tehtävät yhteiskunnassa ja korkeakoulutuksessa, 2) toiminnan järjestäminen ja rahoitus, 3) yhteistyö ja kilpailu sekä markkinointi, tiedotus, neuvonta ja ohjaus sekä 4) avoimen yliopiston tulevaisuus. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa ei ollut vielä tietoa keväällä 2024 voimaan tulleesta enimmäismaksukorotuksesta eikä vuoden 2025 alussa toteutetusta jatkuvan oppimisen rahoitusvähennyksestä. Muutokset nousivat kuitenkin esiin haastatteluissa, erityisesti haastateltavien itsensä esiin tuomina. Haastattelut toteutettiin tammi–lokakuussa 2024, jolloin keskustelu maksukorotuksista oli jo käynnissä, ja maksuasetuksen muutos tuli voimaan toukokuussa 2024. Sen sijaan hallituksen kevään 2025 puoliväliriihen linjauksista ei ollut haastattelujen aikaan vielä tietoa.

Analysimme taustalla olivat diskurssintutkimuksen peruslähtökohdat, joita ovat ensinnäkin sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaava teoreettinen orientaatio kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta eli seurauksellisuudesta sekä toiseksi kielen ja sosiaalisen toiminnan kietoutuminen yhteen (ks. Jokinen ym., 2016; Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 21, 240; Suoninen, 2016, s. 234). Diskurssintutkimus pyrkii analysoimaan aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta laajempiin konteksteihin (aikaan ja

paikkaan) ja sosiaaliseen toimintaan (tutkittavaan ilmiöön) (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 243–244). Tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat avointen yliopistojen johdossa toimivien avoimelle yliopistolle, sen muutoksille ja tulevaisuudelle antamat merkitykset: miten he tietystä, muuttuvassa toimintaympäristössä ja tietyn ehdoin tulkitsevat ja rakentavat kuvaa avoimesta yliopistosta ja asemoivat sitä osaksi muuttuvaa korkeakoulutusta ja yhteiskuntaa. Lähestyimme tutkimuskohdetta yhteiskunnallisena, aikaan ja paikkaan sidottuna ilmiönä (ks. Pietikäinen & Mäntynen, 2019; Suoninen, 2016).

Alustava käsitys aineistosta muodostui jo haastatteluvaiheessa. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tutustuimme aineistoon perusteellisesti ja syvensimme kokonaiskuvaa siitä. Olimme kiinnostuneita siitä, millaisena avoin yliopisto näyttäytyy johdossa toimivien puheesta ja millaisia diskursseja avoimesta yliopistosta rakentuu aineistossa. Analyysin edetessä aineistosta hahmottui kaksi keskeistä, avointa yliopistoa asemoivaa ja toistaan täydentävää diskurssia. Analyysin toisessa vaiheessa tarkensimme kuvaa siitä, mitä ja miten avoimesta yliopistosta näissä diskursseissa puhuttiin. Analysoimme puhetta aineistolähtöisesti mutta teoreettiseen viitekehykseen peilaten. Kolmannessa vaiheessa nimesimme nämä diskurssit avoimen yliopiston kahdeksi diskurssiksi, joita tarkastelimme tietystä näkökulmasta rakennettuina merkityksellistämisen tapoina. Lopuksi syvensimme analyysia tarkastelemalla jäsentämiämme diskursseja suhteessa toisiinsa. Kiinnitimme huomiota myös merkityssuhteiden tuottamisen prosesseihin eli tulkintaan (ks. Jokinen ym., 2016, s. 35): puhuessaan avoimesta yliopistosta johdossa toimivat tulkitsevat sitä tietyn toimintakehyksen puitteissa, kuten suhteessa emoyliopistojen johtoon ja koulutuspolitiikkaan, jotka ohjaavat avoimen yliopiston toimintaa. Analyysiyksikkönä ei ollut yksittäinen informantti vaan erilaiset tavat antaa merkityksiä avoimelle yliopistolle. Kaikkien haastateltujen näkökulmia sijoittuu kumpaankin diskurssiin. Nimesimme diskurssit seuraavasti: avoin yliopisto vastuullisesti palvelevana koulutusorganisaationa ja avoin yliopisto asemastaan kilpailevana markkinatoimijana.

Avoimen yliopiston kaksi diskurssia

Avoin yliopisto vastuullisesti palvelevana koulutusorganisaationa

Ensimmäisessä diskurssissa avoin yliopisto asemoitui ennen kaikkea vastuullisesti palvelevaksi koulutusorganisaatioksi: sen päätehtäviä olivat koulutuksellisen tasa-arvon ja sivistyksen edistäminen. Sivistystehtävän haastatellut käsittivät laajasti, ja se rinnastui osin myös koulutusmahdollisuuksien tarjoamiseen kaikille. Diskurssissa sivistys ja koulutus rakentuivat edellytyksiksi demokraattisen, vapaan ja tasa-arvoisen yhteiskunnan ylläpitämiselle. Tässä diskurssissa korostuivat avoimen yliopiston tarjoamat mahdollisuudet kokeilla yliopisto-opintoja ja opiskella korkeakoulussa joustavasti oman kiinnostuksen perusteella, ilman tutkinto-opiskelijaksi hakemista ja pääsyä, kuten seuraavassa esimerkissä korostetaan:

Mielestäni sivistysnäkökulma on ehkä tärkein. Samalla on myös tärkeää, että on mahdollisuus opiskella yliopistoissa ja korkeakouluissa ilman, että on kirjoilla tutkinto-opiskelijana. Se on erittäin joustava tapa, eikä tarvitse hakea erikseen. – se on erittäin avoin ja joustava mahdollisuus kenelle tahansa opiskella, eikä tarvitse olla kelpoisuutta yliopisto- tai korkeakouluopintoihin, vaan riittää, että on kiinnostunut ja haluaa kokeilla. (H10)

Tässä diskurssissa avoimen yliopiston tehtävät määrittyivät monipuolisiksi. Keskeisiksi tehtäviksi rakentuivat tasa-arvoisen koulutuksen tukeminen, nivelvaiheena toimiminen (avoimen väylä), yleisivistyksen tarjoaminen, korkeakouluopintojen ja tieteen saavutettavuus ajasta ja paikasta riippumatta sekä ammatillisen osaamisen täydentäminen. Monipuolisuudestaan huolimatta tehtävät ja niiden toteuttaminen näyttäytyivät hyvin yhteen sovitettavina: opinnot palvelevat erilaisista lähtökohdista tulevia ja eri tavoittein opiskelevia. Myös avoimen väylä korostui diskurssissa. Se nähtiin tärkeänä ja kehittämisen arvoisena opiskelijavalinta-

tapana, jota olisi hyvä kasvattaa ja hakuun vaadittavia pistemääriä madaltaa:

[v]äylähän on ehkä Suomen tasolla meillä vielä kinttopolku suhteessa siihen, kun ajatellaan kaikkia tutkintokoulutuksen opiskelijamääriä, niin siihen suhteutettuna se määrä, mitä väylän kautta tulee yliopistoihin tutkinto-opiskelijoita, niin väylä ei ole kuvaava termi. (H1)

Diskurssissa haluttiin nähdä monenlaiset oppijat, kuten väliuotta viettävät, tutkintotavoitteiset, osaamista täydentävät, harrastajat ja ”kaikki muut mahdolliset” jatkossakin avointen yliopistojen kohderyhminä. Avoin yliopisto rakentui vastuullisena koulutusorganisaationa, jonka tulisi lähtökohtansa mukaisesti edistää koulutuksellista tasa-arvoa, kuten seuraava haastateltava kuvaa:

Koska me ollaan kuitenkin koulutusorganisaatio, niin jotenkin, että jos me ajatellaan, että meillä nyt vaan opiskelee ne, jotka nyt sitten, joilla on riittävästi taitoja ja ne kykenee tähän, ja ei me niin muista välitetä, että se on musta aika kylmää semmoinen ajattelu. Ja ehkä sitten, että miten pystyisi tukemaan sitä. – Että tavaltaan, että me aidosti ollaan sitä koulutuksellista tasa-arvoa edistävä organisaatio ja mitä koulutusorganisaatio ja mitä meidän pitäisi tehdä, jotta me se tavoite voitaisiin saavuttaa, koska mä ajattelen, että se olisi kuitenkin sitten meidän kansakunnalle se hyvä asia. (H2)

Avoimiin yliopisto-opintoihin kohdistuva enimmäismaksumuutos näyttäytyi tässä diskurssissa uhkana erityisesti koulutuksen tasa-arvon toteutumisen näkökulmasta. Diskurssiin kiinnittyi huoli eri ikäisten – niin aikuisten kuin vasta toiselta asteelta valmistuneiden – opiskelijoiden mahdollisuuksista opiskella avoimessa yliopistossa, mikäli opintomaksuja nostettaisiin. Myös muut jatkuvaan oppimiseen samanaikaisesti suuntautuneet toimet, kuten aikuiskoulutustuen poistaminen, aiheuttivat huolta:

Minä en itse nähnyt kyllä hyvänä, että maksuasetuksessa mahdollistettiin näin korkea maksu. Se, että maksuja nostetaan jonkun verran, niin

on ihan tosiaan luonnollista, mutta se nyt sai myös mun mielestä kautta yliopistojen ja avointen vähän semmoisen hämmennyksen, että mitä tässä nyt tapahtuu ja kuinka tämä kokonaisuus kaikkienensa tästä nyt jatkossa menee. – – Kyllä sitten tietysti nyt on vaikeat ajat, kaikkienensa. Talous on heikoilla kantimilla ja juuri näitä aikuiskoulutustukia ja muita ollaan leikkaamassa. Jos sitten samalla opintomaksuja nostetaan, niin kyllä se on ihan aito huoli, että kuinka sitten jatkossa ihan kaikkien alojen ja taustataan tulevien opiskelijat pystyvät sitten avoimen opintoihin osallistumaan. (H9)

Diskurssissa avoin yliopisto rakentui merkittäväksi toimijaksi yhteiskunnassa: avoin yliopisto nähtiin luotettavana yhteistyökumppanina sekä tärkeänä linkkinä yliopiston ja yhteiskunnan välillä. Avoimet yliopistot tekevät yhteistyötä useiden eri toimijoiden kanssa niin paikallisesti, alueellisesti kuin kansallisesti, kuten vapaan sivistystyön ja toisen asteen oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, toistensa, järjestöjen, kaupunkien sekä yritysten, työelämän ja erilaisten verkostojen kanssa, jotkut myös kansainvälisesti. Avoimille yliopistoille rakentui tärkeä tehtävä myös osana yliopistojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, sillä ne vievät ajankohtaista tutkimustietoa yhteiskuntaan – erityisesti opiskelijoilleen ja yhteistyökumppaneilleen – sekä luovat kontakteja, joita ei ehkä muuten syntyisi.

Avoin yliopisto asemastaan kilpailevana markkinatoimijana

Toisessa diskurssissa avoin yliopisto positioitui ennen kaikkea asemastaan kilpailevaksi markkinatoimijaksi. Diskurssissa korostuivat avoimeen yliopistoon kohdistuvat uudet odotukset ja taloudelliset haasteet sekä huoli avoimen yliopiston kasvavasta välinearvosta suhteessa perinteiseen sivistysarvoon. Jatkuvan oppimisen rahoitusvähennys, enimmäismaksun kolminkertaistaminen ja lisääntyneet odotukset työelämärelevantin koulutuksen tuottamisesta olivat tuoneet merkittäviä muutoksia avointen yliopistojen toimintaan. Haastateltujen mukaan avoin yliopisto oli jo aiemmin toiminut monipuolisena yhteistyökumppanina ja vastannut työelämän tarpeisiin osana jatkuvaa oppimista.

Nyt kuitenkin uudet odotukset olivat korostuneet ja olivat jopa sivuuttamassa avoimen yliopiston tehtävien monipuolisuutta ja sivistyslähtökohtaa, kuten seuraava haastateltava kuvaa:

[t]ää työelämärelevanttius tai työelämäosaamisen taitojen uudistaminen, päivittäminen – – niin musta se on nyt nimenomaan se, millä tavallaan on se jossain määrin uus tai ainakin voimistuva ulottuvuus odotusarvoista avoimelle yliopistolle. Et se tässä koulutuspoliittisessa keskustelussa ja poliittisessa keskustelussa niin tuntuu korostuvan voimallisemmin ja voimallisemmin koko ajan. Ja myös tietyissä poliittikkatoimenpiteissä, mitä on tehty ja on meneillään, niin musta heijastelee juuri sitä, et myös avoimelta yliopistolta jotenkin odotusarvoisesti odotetaan enemmän tämmöstä suoraa välineellistä arvoa enemmän kuin sitten ehkä sitä perinteistä sivistysarvoa tai muuten. Et ihan kaikki rahotukselliset ratkaisut, mitä on työn alla poliittiselta kentältä meille annettuna, niin musta ne on kaikki heijasteita tästä. (H4)

Diskurssissa rahoitusmuutoksiin liittyi uhka opiskelijamäärien ja toimintaresurssien vähenemisestä. Avointen yliopistojen toimintaresurssien näkökulmasta opiskelijamaksut ja suoritettavat opintopisteet ovat tärkeitä, sillä avoin yliopisto-opetus rahoitetaan opiskelijamaksuilla ja yliopistojen saamalla valtion perusrahoituksella, jonka yhtenä perusteena ovat avoimessa yliopistossa suoritettavat opintopisteet. Emoyliopistoilla on keskenään erilaisia tapoja jakaa nämä resurssit avoimille yliopistoille. Diskurssissa ei pidetty toimivana ratkaisuna kompensoida jatkuvan oppimisen rahoitusvähennystä korottamalla opiskelijamaksuja. Johdossa toimivat epäilivät myös, missä määrin korkeakoulujen oma päätäntävalta hintatasosta todellisuudessa toteutuisi: olisiko korkeakouluilla resurssien niuketessa todellisia mahdollisuuksia olla nostamatta maksuja? Myöskään tavoitetta koulutustarjonnan monipuolistamisesta enimmäismaksukorotuksen avulla ei nähty yksiselitteisenä.

Jatkuvan oppimisen rahoitusvähennyksen ja enimmäismaksukorotuksen myötä maksujen ennakoitiin nousevan, opiskelijamäärien vähenävän ja kilpailun kiristyvän. Osa haastatelluista arvioi, että rahoitusmuutosten tarkoituksena oli

avointen yliopistojen profiloituminen. Hyvästä yhteistyöstä huolimatta avoimet yliopistot asemoituvat haastateltujen puheessa myös toistensa kilpailijoiksi:

Kyllähän meillä on hyvää yhteistyötä ja hyviä yhteisiä rakenteita ja toimielimiä, Avoimen yliopiston foorumin toimintaa ja muuta, mutta että ollaanhan me nyt, kun oikeasti sanotaan, niin myös toistemme kilpailijoita. [Jatkaa opintopistesuorituksiin perustuvasta rahoituksesta, opintomaksujen korotuksista ja kilpailusta] – – Että kyllä tämä maksujen muutos ja tämä, mitä nyt tässä on tapahtumassa ja aika nopeastikin tullut sitten, niin tuo sellaista epävarmuutta mielestäni tähän kokonaisuuteen ja sellaista vaikeammin ennakoitavissa olevaa. (H9)

Diskurssissa haasteeksi rakentui kilpailu myös muiden toimijoiden, koulutusten ja ihmisten ajankäytön kanssa. Koulutuksen yksityistymiskehitys nostettiin esiin, joskin haastatellut katsoivat, ettei yksityisillä toimijoilla olisi mahdollisuuksia vastaavaan hinnoitteluun. Vaikka nousevat opiskelijamaksut nähtiin korkeina suhteessa maksuttomaan tutkintokoulutukseen ja avoimen yliopiston ideaan, ne näyttäytyivät kohtuullisempina verrattuna yksityisten markkinoiden koulutustarjontaan. Hinnat olivat myös yksi avointen yliopistojen keskeisistä kilpailukeinoista, kuten seuraavasta esimerkistä näky:

[m]aailma on aika paljon koulutusta täynnä. – – Sitä on niin paljon. Ja sitten tosiaan yksityiset tarjoajat siihen – konsultit, kaikki. Me kilpaillaan kaiken tämän kanssa, niin ei ole kovin helppo juttu. Mutta tulevaisuus on kyllä kysymysmerkki. Niin kuin mä tuossa sanoin, että kymmenen vuoden päästä olen miettinyt, että onko tätä avointa yliopistoa esimerkiksi. – – Voihan olla, että tällainen kaikkennäköinen koulutus sitten menee esimerkiksi yksityiseksi toiminnaksi tai näin, mutta he eivät kyllä tällaisiin hintoihin sitten pysty. Ja se kun on se tärkeä kilpailukeino, niin mä en tiedä sitten, että miten. (H6)

Avointa yliopistokoulutusta pidettiin edullisena myös verrattuna yliopistojen liiketoiminnallisiin

koulutustuotteisiin, vaikka opintopistekohtainen hinta olisi 30 tai 45 euroa, mutta ei enää kaikille saavutettavana ottaen huomioon myös esimerkiksi maan taloustilanteen ja lakkautetun aikuis-koulutustuen. Lisäksi kasvavat odotukset työelämärelevantista koulutustarjonnasta sekä erilaiset toimintalogiikat julkisesti subventoidun avoimen yliopistokoulutuksen ja yliopistojen liiketoimintalogiikan mukaisesti hinnoitellun täydennyskoulutuksen välillä aiheuttivat ristiriitoja siitä, millaista työelämäyhteistyötä oli mahdollista toteuttaa siirtymättä täydennyskoulutuksen alueelle. Täydennyskoulutuksesta haastatellut puhuivat ”kovan rahan” koulutuksena.

Diskurssissa avoin yliopisto rakentui kohtaamistaan taloudellisista haasteista huolimatta vahvana brändinä. Avoimen yliopiston tulevaisuus näyttäytyi kuitenkin vaikeasti ennakoitavana: ”Kyllä sillä varmaan aina tulee olemaan rooli, mutta miten se sitten rahoitetaan ja järjestetään? Voi olla, että tämä kuvio tulee muuttumaan.” (H12.) Yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi rakentui se, millaisena yliopistot näkevät avoimen yliopiston merkityksen: haluavatko ne julkisen rahoituksen vähentyessä panostaa avoimeen yliopistoon? Johdossa toimivat näkivät tärkeänä kehittää avointa yliopistoa ja avoimen väylää mutta myös työelämän tunnistamia akateemisia oppisisältöjä uusien odotusten mukaisesti. Tutkintojen myöntäminen sen sijaan nähtiin yliopistojen – ei niiden osana toimivien avointen yliopistojen – tehtävänä. Lisääntyvän kilpailun sijaan korostettiin yhteistyön merkitystä ja kapenevien odotusten sijaan pyrkimystä tarjota jatkossakin kaikille avointa yliopisto-opetusta.

Pohdinta

Avoimen yliopiston diskurssit kertovat siitä, miten johdossa toimivat merkityksellistävät avointa yliopistoa suhteessa sen lähtökohtiin, muutoksiin ja tulevaisuuteen. Diskurssissa avoin yliopisto asemoitui yhtäältä vastuullisesti palvelevaksi koulutusorganisaatioksi ja toisaalta asemastaan kilpailevaksi markkinatoimijaksi. Diskurssissa avoimen yliopiston perinteinen sivistystehtävä, koulutuksen tasa-arvo ja tehtävien monipuolisuus asettuivat paikoin vastakkain suhteessa uusiin, työmarkkinoiden hyötyihin kapeneviin

odotuksiin ja kilpailuun unohtaen taustalle sivistyksen ja koulutuksen tasa-arvon. Diskurssit rakentavat avoimen yliopiston paikkaa ja tehtävää osin samansuuntaisesti, osin eri tavoin. Ne voidaan nähdä myös toisiaan täydentävinä, ja ne kertovat johdossa toimivien tasapainoilusta avoimen yliopiston perinteisten arvojen, sivistyksen ja koulutuksen tasa-arvon sekä taloudellisten ja kilpailullisten realiteettien välillä. Taloudellisten haasteiden sävyttämä tulevaisuus näyttäytyi vaikeasti ennakoitavana. Johdossa toimivat uskoivat kuitenkin monipuolisella, tutkimustietoon perustuvalla vahvalla brändillä olevan paikkansa myös tulevaisuudessa. Samalla joudutaan kuitenkin pohtimaan sitä, miten avoimen yliopiston resurssit jatkossa turvataan ja kenelle avoin yliopisto tulevaisuudessa on avoin.

Avoimen yliopiston kohtaamat uudet odotukset, vähenevä julkinen rahoitus ja paine lisärahoituksen etsimiseen opiskelijamaksuista ovat tyypillisiä markkinoistuvalla korkeakoulutukselle (ks. esim. Poutanen, 2023; Slaughter & Rhoades, 2004). Muutokset muokkaavat avointen yliopistojen toimintaympäristöä ja asettavat avoimet yliopistot keskinäiseen kilpailutilanteeseen. Osa haastatelluista arvioi avointen yliopistojen profiloitumisen olevan yhtenä muutosten tavoitteena. Avoimet yliopisto-opinnot ovat tyypillisesti ajasta ja paikasta riippumattomia, joten opiskelijat voivat verrata hintoja ja valita opinnot paikkakunnasta riippumatta. Jos maksut hinnoitellaan liian korkeiksi, opiskelijamäärät vähenevät, minkä myötä vähenevät myös opiskelijamaksutulot ja avoimessa yliopistossa suoritetuista opintopisteistä tuleva julkinen rahoitus. Esimerkiksi Englannissa Open University menetti opintomaksukorotusten myötä 2010-luvulla kolmanneksen opiskelijoistaan (Paul & Tait, 2019). Oma kysymyksensä on, miten kaavailut tutkinnonsuoritusmahdollisuudet avoimissa korkeakouluissa asemoituvat tähän kokonaisuuteen.

Myös avoimessa yliopistokoulutuksessa on nähtävissä siirtymä kohti akateemisen kapitalismin tietojärjestelmää, jossa tieto nähdään yksityisenä, tuotteistettavana kauppatavarana (ks. esim. Kaidesoja & Kauppinen, 2018; Poutanen, 2023; Slaughter & Rhoades, 2004). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2023) mukaan enimmäismak-

sukorotuksen tarkoituksena on tavoittaa uusia maksukykyisiä osallistujia avoimeen yliopistokoulutukseen ja monipuolistaa koulutustarjontaa. Suuntana on opetussisältöjen tiivistäminen pieniksi osaamiskokonaisuuksiksi vastaamaan nopeammin työelämän tarpeisiin. Kasvavat odotukset työelämärelevantista koulutustarjonnasta kuitenkin myös hämärtävät rajoja yliopistojen liiketoimintana järjestettävän täydennyskoulutuksen ja julkisesti subventoidun avoimen yliopistokoulutuksen välillä (ks. Kaidesoja & Kauppinen, 2018; Poutanen, 2023; Slaughter & Rhoades, 2004). Yksi keskeinen kysymys on, millaiseksi tämä suhde muotoutuu.

Johdossa toimivat halusivat opintomaksujen säilyvän kohtuullisina niin, että avoin yliopisto olisi jatkossakin kaikille avoin. Huolta aiheutti koulutuksen tasa-arvon toteutuminen. Jos opintomaksuista yhä suurempi osa siirtyy julkiselta rahoittajalta yksityisille kuluttajille, kaikilla ei välttämättä enää ole mahdollisuuksia opiskella avoimessa yliopistossa. Tämä merkitsisi paitsi koulutuksen tasa-arvon heikkenemistä, myös avointen yliopistojen lähtökohtien murentumista ja toimintaresurssien heikkenemistä. Nousevien opintomaksujen myötä opiskelija asemoituu yhä enemmän koulutuskuluttajaksi (ks. Plamper ym., 2022). Koulutuskuluttajuuteen kiinnittyvät käsitykset koulutuksesta yksityisenä hyödykkeenä vahvistuvat, kun taas koulutuksen tasa-arvo heikenee, jos kaikilla ei maksujen vuoksi ole mahdollisuutta osallistua opintoihin. Koulutuksen hinnan ymmärtäminen koulutuksen arvona eri-arvoistaa myös koulutusta (esim. Poutanen, 2023) ja sitä tarjoavia instituutioita.

Avointen yliopistojen johdossa toimivat joutuvat positioissaan tasapainoilemaan avoimen yliopiston perinteisten arvojen, sivistyksen ja koulutuksen tasa-arvon sekä taloudellisten ja kilpailullisten realiteettien välillä (ks. myös Tomlinson & Watermeyer, 2022). Aineiston pieni koko asettaa omat rajoitteensa tutkimukselle, mutta avoimen yliopistokoulutuksen toimijoina haasteltavamme ovat erityinen joukko. Heitä yhdistää asiantuntemus aiheesta, ja he edustavat Suomessa toimivasta 13 avoimesta yliopistosta kymmentä. Tutkimuksessa olemme huomioineet, että he puhuvat ja antavat avoimelle yliopistolle merki-

tyksiä omista positioistaan käsin. He puolustavat avoimen yliopiston perinteisiä sivistysarvoja, koulutuksen tasa-arvoa ja avoimuutta. Samaan aikaan heidän on asemassaan omaksuttava markkinoistuvan korkeakoulutuksen kieltä ja realiteetteja. Johdossa toimivat tiedostavat ympäriltä tulevat odotukset ja paineet, mutta myös kritisoivat enimmäismaksun kolminkertaistamista ja sen kanssa samaan ajankohtaan osuvaa jatkuvan oppimisen rahoitusvähennystä ja aikuiskoulutustuen lakkauttamista. He jakavat suurelta osin näkökulmansa avoimesta yliopistokoulutuksesta, sen lähtökohdista, muutoksista ja tulevaisuudesta keskenään.

Johdossa toimivat halusivat vastata myös uusiin odotuksiin mutta samalla kyseenalaistaa muutoksen tuomaa välineellistä, sivistyksen ja avoimuuden syrjäyttävää ajattelutapaa. Samansuuntaisia tuloksia on tullut esiin myös vapaata sivistystyötä – avointen yliopistojen tärkeää yhteistyökumppania – tarkastelevissa tutkimuksissa, joissa on havaittu jännitteisyyttä vapaan sivistystyön kahden roolin välillä: vapaan sivistystyön kohtaama jännite perustuu yhtäältä ympäröivään maailmaan sopeutumiseen ja toisaalta sen kyseenalaistamiseen ja uudistamiseen (Turunen, 2013). Niin vapaa sivistystyö kuin avoin korkeakouluopetus näyttävät kohtaavan toiminnassaan jännitteisiä rooleja ja tehtäviä, mikä vaatii niitä etsimään roolejaan ja tehtäviään aina uudelleen (ks. myös Turunen, 2013).

Kysymykset avoimen yliopistokoulutuksen järjestämisestä ja rahoituksesta, opiskelijamaksuista ja avoimen väylän asemasta opiskelijavalinnassa ovat olleet esillä avoimen yliopiston perustamisesta lähtien (Haltia, 2012; Rinne ym., 2003). Edelleen 2020-luvulla ne ovat avoimen yliopiston keskeisiä kysymyksiä. Markkinoistuvan korkeakoulutuksen kontekstissa yksi merkittävä koulutus- ja yhteiskuntapoliittinen kysymys on, halutaanko avoin yliopistokoulutus pitää saavutettavana koulutusmuotona vai rajautuvatko avoin yliopistokoulutus ja avoimen väylä yksityisiksi hyödykkeiksi, joihin yhä harvemmallalla on tulevaisuudessa mahdollisuus. Entistä ajankohtaisemmaksi aiheen tekee hallituksen kevään 2025 puoliväliriihen linjaus mahdollistaa korkeakoulututkinnon suorittaminen avoimissa kor-

keakouluissa ja kysymys siitä, lisääntykö tämän myötä myös keskustelu lukuvuosismaksuista kaikille korkeakouluopiskelijoille. Jatkossa olisi tärkeää tutkia, mitä maksujen lisääntyminen merkitsee opiskelijoille, avoimille korkeakouluille ja laajemmin yhteiskunnassa. ■

Lähteet

- ALHO-MALMELIN, M. (2010). *Avointa väylää maisteriksi. Tutkimus avoimessa yliopistossa opiskeleista ja väylän kautta korkeakouluun tulleista opiskelijoista* (Annales Universitatis Turkuensis C 300) [väitöskirja, Turun yliopisto]. UTUPub. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4245-9>
- BOULTON, G. & LUCAS, C. (2011). What are universities for? *Chinese Science Bulletin*, 56(23), 2506–2517. <https://doi.org/10.1007/s11434-011-4608-7>
- DANIEL, J. (2023). Running distance education at scale: Open universities, open schools, and MOOCs. Teoksessa O. Zawacki-Richter & J. Insung (toim.), *Handbook of open, distance and digital education* (s. 475–492). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-19-2080-6_26
- DIGIVISIO 2030 -HANKE. (ei pv.m.). <https://digivisio2030.fi/>
- ETLA. (2021). *Muistioita hallitukselle 2021. Suomi käyntiin – talouspolitiikka koronakriisin jälkeen*. <https://www.etla.fi/julkaisut/muistioita-hallitukselle-2021/>
- GURI-ROSENBLIT, S. (2019). Open universities: innovative past, challenging present, and prospective future. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 20(4), 180–194. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v20i4.4034>
- HALTIA, N. (2012). *Yliopiston reunalla. Tutkimus suomalaisen avoimen yliopiston muotoutumisesta* (Annales Universitatis Turkuensis C 352) [väitöskirja, Turun yliopisto]. UTUPub. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5198-7>
- HALTIA, N. & KOSUNEN, S. (2023). Avoin yliopisto vai valmennuskurssi? Maksullisuus koulutuksessa toisen asteen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheessa. *Kasvatus*, 54(5), 507–521. <https://doi.org/10.33348/kvt.142136>
- HALTIA, N., LESKINEN, L. & RAHALA, E. (2014). Avoin korkeakoulun opiskelijamuotokuva: opiskelijoiden taustojen, motiivien ja koettujen hyötyjen tarkastelua. *Aikuiskasvatus*, 34(4), 244–258. <https://doi.org/10.33336/aik.94105>
- HALTIA, N., RAHALA, E. & LESKINEN, L. (2018). Osamista, sivistystä, hyvinvointia – aikuiskoulutuksen koetus

- hyödyt. *Kasvatus*, 49(1), 82–88. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042719130>
- JOKINEN, A., JUHILA, K. & SUONINEN, E. (2016). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskursianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 25–50). Vastapaino.
- JOUTSEN, H., KUIVALAINEN, T., HALTIA, N., LAHTOMAA, M., PATJA, P., KRAPU, J., ELLFOLK, A. K., KEKÄLÄINEN, U., SAVELA, P. & VUORI, S. (toim.). (2020). *Marginaalista vakiintuneeksi valintatavaksi. Ideoita avoimen väylän kehittämiseen* (Jyväskylän yliopiston avoimen yliopiston verkkojulkaisu 10). Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8423-6>
- JÄRVINEN, I. (2023). Koulutuksellisten oikeuksien uusi luku? Korkeakoulujen lukukausimaksujen oikeudellista arviointia. *Tiedepolitiikka*, 48(4), 6–17. <https://doi.org/10.58957/tp.131315>
- JÄRVINEN, I. (30.5.2025). Tutkinto avoimesta korkeakoulusta – millä hinnalla? *Politiikasta.fi*. <https://politiikasta.fi/tutkinto-avoimesta-korkeakoulusta-milla-hinnalla/>
- KAIDESOJA, T. & KAUPPINEN, I. (2018). Akateeminen kapitalismi nykyisessä tiedepolitiikassa. *Tiede & edistys*, 43(2), 95–123. <https://doi.org/10.51809/te.105282>
- KALLUNKI, J. & KIVISTÖ, J. (2024). Korkeakoulutuksen mahdollisuuden kannatus Suomen väestössä: olisiko mahdollisuus reilua? *Tiedepolitiikka*, 49(3), 6–16. <https://doi.org/10.58957/tp.142662>
- KINNARI, H., LAALO, H. & SILVENNOINEN, H. (2022). ”Kohti merkityksellistä elämää” – jatkuva oppiminen tulevaisuuden hallintana. Teoksessa S. Lemmetty & K. Collin (toim.), *Jatkuva oppiminen ja aikuispedagogiikka työssä* (56–87). Jyväskylän yliopisto SopHi. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022123174141>
- KOSONEN, J. (2023). *Yliopiston koulutuksen järjestämisautonomia* (Dissertations in Social Sciences and Business Studies: 293) [väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto]. eRepo. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4773-4>
- KOSUNEN, S. & HALTIA, N. (2018). Valmennuskurssit ja koulutuskulut: tutkimus kurssijärjestäjien puhetoista. *Sosiologia*, 55(2), 167–183. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124341>
- LAHTOMAA, M. (2023). ”Sithän mul on mahdollisuus pätävänä hakea mihinkä tahansa”: Avoimen väylän kautta valittujen aikuisopiskelijoiden neuvottelua koulutettavuudesta ja työllistettävyydestään. *Aikuiskasvatus*, 43(1–2), 42–54. <https://doi.org/10.33336/aik.127922>
- LAHTOMAA, M., HALTIA, N., & JAUHAINEN, A. (2024). ”Hinta hieman rajoittaa käsitystä kaikille tasavertaisesta koulutusmahdollisuudesta” – opiskelijoiden kokemuksia avoimen yliopiston opintomaksuista. *Kasvatus*, 55(2), 167–185. <https://doi.org/10.33348/kvt.126094>
- LEMMETTY, S., KUIVALAINEN, T. & HALTIA, N. (2020). ”Tutkinnon puuttuminen on händikäppi työelämässä.” Avoimen yliopiston väylä ja työelämän tarpeet. *Yliopistopedagogiikka*, 2020(1). <https://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2020/10/30/avoimen-yliopiston-vayla/>
- MARGINSON, S. (2013). The impossibility of capitalist markets in higher education. *Journal of Education Policy*, 28(3), 353–370. <https://doi.org/10.1080/02680939.2012.747109>
- MAUNULA, M., MAUNUMÄKI, M. & ANTTONEN, S. (2021). Avoimen yliopiston nollasuorittajat – miksi opinnot eivät etene? *Yliopistopedagogiikka*, 2021(2). <https://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2021/12/20/avoimen-yliopiston-nollasuorittajat-miksi-opinnot-eivat-etene/>
- MAUNUMÄKI, M. & VALKONEN, L. (2022). Oppiminen ja opettajuus jatkuvan oppimisen uuspedagogiikassa. *Aikuiskasvatus*, 42(4), 336–342. <https://doi.org/10.33336/aik.122120>
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (2018). *Luovuutta, dynamiikkaa ja toimintamahdollisuuksia. Ehdotus ammatikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2021 alkaen* (opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:35). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-600-3>
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (2022). *Maailman osaavimman ja sivistyneimmän kansan kotimaaksi. Kansallinen korkeakoulujen jatkuvan oppimisen strategia 2030*. https://okm.fi/documents/1410845/4392480/Kansallinen+korkeakoulujen+jatkuvan+oppimisen+strategia_1.0.pdf/22fd6ebf-1a3a-cdf3-b14d-4aa32bf2aaf0/Kansallinen+korkeakoulujen+jatkuvan+oppimisen+strategia_1.0.pdf?t=167058187212
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (2023). *Yliopistojen toiminnassa perittävistä maksuista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttaminen* (OKM047:00/2023 säädösvalmistelu). <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM047:00/2023>
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (2024). *Ehdotus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen valtakunnallisten rahoitusmallien uudistamiseksi vuodesta 2025 alkaen: Työryhmämuistio* (opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:4). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-985-1>
- PAUL, R. & TAIT, A. (2019). Editorial. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 20(4). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v20i4.4575>

- PIETIKÄINEN, S. & MÄNTYNEN, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskursssia*. Vastapaino.
- PLAMPER, R. (2023). Korkeakoulutuksen muuttuvat merkitykset maksullisessa korkeakoulutuksessa Suomessa. *Kasvatus*, 54(5), 493–506. <https://doi.org/10.33348/kvt.142135>
- PLAMPER, R. & JAUHAINEN, A. (2021). Opiskelijat korkeakoulun asiakkaina – katsaus kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen. *Kasvatus*, 52(1), 79–94. <https://doi.org/10.33348/kvt.107966>
- PLAMPER, R. SIIVONEN, P. & HALTIA, N. (2022). Student-as-customer discourse as a challenge to equality in Finnish higher education – the case of non-fee-paying and fee-paying master's degree students. *International Studies in Sociology of Education*, 32(1), 140–160. <https://doi.org/10.1080/09620214.2022.2121307>
- POUTANEN, M. J. (2023). Näkyvätkö suomalaisen korkeakoulupolitiikan kristallipallossa lukukausimaksut? *Poliittinen talous*, 11(1), 48–69. <https://doi.org/10.51810/pt.125176>
- REPO, S., RUOKOLAINEN, O. & VUOKSEN RANTA, S.-T. (2014). Kuinka avoimen yliopiston opiskelija yhdistää opiskelun, työn ja perheen. *Aikuiskasvatus*, 34(4), 259–268.
- RINNE, R., JAUHAINEN, A., SIMOLA, H., LEHTO, R., JAUHAINEN, A. & LAIHO, A. (2012). *Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa. Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten kokemana* (Kasvatusalan tutkimuksia 58). Suomen kasvatustieteellinen seura.
- RINNE, R., JAUHAINEN, A., TUOMISTO, H., ALHO-MALMELIN, M., HALTTUNEN, N. & LEHTONEN, K. (2003). *Avoimen yliopiston opiskelija: kokovartalokuvasta eriytyneisiin muotokuviin* (Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A:200). Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- SLAUGHTER, S. & RHOADES, G. (2004). *Academic capitalism and the new economy. Markets, state, and higher education*. Johns Hopkins University Press.
- STIGLITZ, J. (1999). Knowledge as a global public good. Teoksessa I. Kaul, I. Grundberg & M. Stern (toim.), *Global public goods: international cooperation in the 21st century* (s. 308–352). Oxford University Press.
- SUONINEN, E. (2016). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 229–247). Vastapaino.
- TOMLINSON, M. & WATERMEYER, R. (2022). When masses meet markets: credentialism and commodification in twenty-first century higher education. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 43(2), 173–187. <https://doi.org/10.1080/01596306.2020.1814996>
- TURUNEN, A. (2013). Sivistystyö sopeuttamisen ja voimaantumisen ristipaineissa. *Aikuiskasvatus*, 33(3), 164–176. <https://doi.org/10.33336/aik.94044>
- VALTIONEUVOSTON ASETUS YLIOPISTOJEN TOIMINNASSA PERITTÄVISTÄ MAKSUISTA 1082/17.12.2009. <https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2009/1082/ajantasa/2024-04-25/fin>
- VALTIONEUVOSTON ASETUS AMMATTIKORKEAKOULUJEN TOIMINNASTA PERITTÄVISTÄ MAKSUISTA 1440/30.12.2014. <https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2014/1440/ajantasa/2024-04-25/fin>
- VALTIONEUVOSTO. (23.4.2025). *Suomi kasvun tielle. Puoliväliriihen kasvutoimet 23.4.2025*. <https://valtioneuvosto.fi/-/orpon-hallitus-riihipaatokset-vahvistavat-suomen-kilpailukyky-ja-turvallisuutta-1>
- VALTIOVARAINMINISTERIÖ. (2022). *Uudistuva ja kestävä Suomi. Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro 2022* (valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:77). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-205-5>
- VIHRIÄLÄ, V., HOLMSTRÖM, B., KORKMAN, S. & UUSITALO, R. (2020). *Talouspolitiikan strategia koronakriisissä* (valtioneuvoston julkaisuja 2020:13). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-898-4>
- VIPUNEN. (2025a). *Avoin yliopisto-opetus ja täydennyskoulutus. Avoin yliopisto-opetus: Osallistujat ja opintopisteet*. Haettu 12.3.2025 osoitteesta <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Avoin-yliopisto-opetus-ja-t%C3%A4yden%C3%A4ydenyskoulutus.aspx>
- VIPUNEN. (2025b). *Yliopistokoulutus. Opiskelijat ja tutkinnot*. Haettu 8.4.2025 osoitteesta <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>
- VIRTANEN, P., SYRJÄMÄKI, M. & LAINE, A. (2021). Avoimen yliopiston väylän kautta opiskelupaikan saaneiden opintomenestys. Kokemuksia valinnoista ja opinnoista. *Aikuiskasvatus*, 41(3), 249–257. <https://doi.org/10.33336/aik.111581>
- VÄLIMAA, J. & MUHONEN, R. (2018). Reproducing social equality across the generations: the Nordic model of high participation higher education in Finland. Teoksessa B. Cantwell, S. Marginson & A. Smolentseva (toim.), *High participation systems of higher education* (s. 358–385). Oxford University Press.